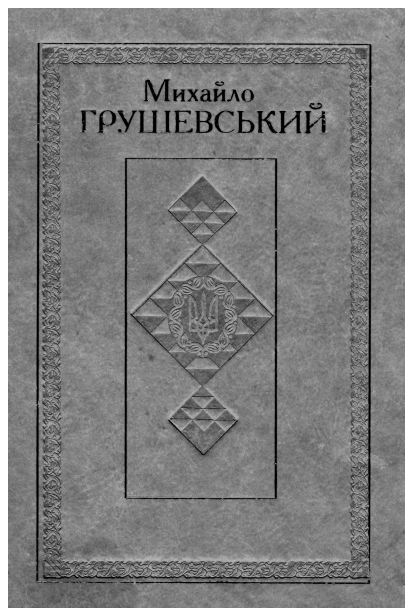

ГРУШЕВСЬКОЗНАВСТВО — наукова дисципліна, що вивчає різні аспекти життя, діяльності й творчості [Михайла Грушевського](#) у контексті українського та світового історичного процесу. Засн. Г. — [Л. Винар](#), який 1966 на сторінках ж. «Укр. історик» і в окремих вид. започаткував системат. дослідж. діяльності М. Грушевського; публікував різноманітні джерел. матеріали; залучав ін. дослідників до студій над постаттю М. Грушевського та написання спогадів про нього; організовував наук. конф.; підготував найповнішу англomовну бібліографію праць вченого. Теор. засади Г. як міждисциплінар. галузі науки, вперше сформульов. ним у ст. «Думки з приводу п'ятдесятих роковин смерті Михайла Грушевського: Вступ до грушевськознавства» // «Укр. історик», 1984, т. 21, ч. 1/4 і розширені в ст. «Думки про грушевськознавство (Генеза, структура, завдання)» // «Михайло Грушевський і львівська історична школа»: Мат. міжнар. конф., Львів, 24–25 жовт. 1994 р.» (Нью-Йорк; Л., 1995), найповніше обґрунтов. у праці «Грушевськознавство: Генеза й історичний розвиток» (К., 1998). Існує декілька варіантів періодизації розвитку Г., частина яких пов'язана також із поділом його на рад. (1920-і — кін. 1980-х рр.), зарубіжне (1930-і — 1950-і рр., від 1960) та сучасне вітчизняне (від 1989). При цьому в укр. зарубіж. Г. 1960-х і пізніших років деякі дослідники, зокрема [Р. Пиріг](#), [П. Сохань](#), [В. Ульяновський](#), [С. Кіржаєв](#), виокремлюють дві течії, пов'язані з іменами [Л. Винара](#) й [О. Прицака](#). Перша, на їхню думку, представлена традиц.-істор. дослідж. і поширенням джерел. бази, друга — історіософ. й історіогр. дослідж. Однак ця теза є дискусійною, оскільки протягом 1966–91 [О. Прицак](#) не

писав про М. Грушевського, у той час як більшість дослідж. [Л. Винара](#) і його колег пов'язані з історіогр. й історіософ. проблематикою. Загалом виділяють декілька етапів розвитку Г. Прижиттєвий — несистематичне дослідж. учнями та колегами вченого його діяльності й наук. доробку, створення джерел. бази його вивчення. Від смерті історика до 1966 — у рад. історіографії відбувалася фальсифікація всіх аспектів діяльності М. Грушевського, а спроба об'єктив. оцінки, зроблена [Ф. Шевченком](#) на сторінках «Укр. істор. журналу», мала для автора негативні наслідки. Дослідж. поза Україною не були систематичними, на них значно впливала політ. орієнтація авторів. Від 1966 до 1990 — діаспорний. З нагоди 100-ліття від дня народж. М. Грушевського на сторінках ж. «Укр. історик» та у публікаціях Укр. істор. товариства почалося системат. дослідж. постаті М. Грушевського, оприлюднення доступ. джерел. матеріалів, відбувалося оформлення методол. і дисциплінар. структури галузі, планування її розвитку. В Україні на той час об'єктивні грушевськознавчі дослідж. були неможливими. Сучасний (від 1990) — укр. вчені в Україні та діаспорі здійснюють різноманітні дослідж. і джерел. публікації, вводять до наук. обігу нові джерела. Серед відомих дослідників — [Т. Приймак](#), [С. Плохій](#), [Р. Пиріг](#), [П. Сохань](#), [В. Ульяновський](#), [С. Кіржаєв](#), [Л. За-шкільняк](#), [Ю. Шаповал](#), [І. Верба](#), [В. Масненко](#), [І. Гирич](#), [В. Тельвак](#), [В. Крот](#). Враховуючи багатомірність діяльності М. Грушевського, дисциплінарна структура Г. включає різні її складові (наук., суспільно-політ., культ.-осв.) і базується на наук. методології дослідж., друк. і недрук. твор. та епістоляр. спадщині, історіографії, опрацюванні теорії Г. Різноманітні форми діяльності й творчості вченого безпосередньо визначають складові структури галузі: історія, історіографія, історіософія, методологія, джерелознавство, спец. істор. дисципліни, археографія, археологія, філологія (літературо- й мовознавство), соціологія, політологія, економіка, право, бібліографія та ін. Виділяють також наук.-організац. структуру дисципліни, яка включає наук. установи, що досліджують творчість і діяльність М. Грушевського, до яких у діаспорі належить Укр. істор. товариство, НТШ, Канад. інститут укр. студій, Укр. наук. інститут Гарвард. університету, УВАН, Світ. наук. рада Світ. конгресу українців й ін., в Україні — інститути НАНУ: літ-ри, історії України, укр. археографії та джерелознавства (носить ім'я М. Грушевського) і університети. Знач. внесок у вивчення та поширення інформації про М. Грушевського роблять історико-мемор. музеї вченого у Києві та Львові. Укр. істор. товариство видає книжк. серії «Грушевськіяна» (опубл. 8 т., ред. [Л. Винар](#)) та «Епістолярні джерела грушевськознавства» (опубл. 3 т.,

ред. Л. Винар, упорядники Г. Бурлака та ін.), також вийшло 7 спец. томів, присвяч. М. Грушевському і ж. «Укр. історик», у якому постійно представлена рубрика «Грушевськознавство». Канад. інститут укр. студій та його Центр дослідж. історії України готують англ. переклад «Історії України-Руси», Інститут укр. археографії та джерелознавства НАНУ працює над 50-том. вид. наук. спадщини вченого. Наприкінці 1980-х рр. першими позитивну оцінку М. Грушевському в Україні дали С. Білокінь, Я. Дашкевич, Ф. Шевченко. У 1990-х — на поч. 2000-х рр. перевидано низку його праць, зокрема «Історію України-Руси», «Історію української літератури» (з недрук. раніше 6-м т.), «Ілюстровану історію України», «Барське староство», «З історії релігійної думки на Україні», «Очерк истории украинского народа», «Нарис Київської землі від Ярослава до сер. XIV ст.»; зб. «На порозі Нової України», «Великий українець»; щоденники та спогади; літ. твори — оповідання «Предок» (1990, публікатор С. Білокінь), «Із літературної спадщини» (2000, Укр. істор. товариство та Інститут літ-ри НАНУ, ред. Л. Винар, упорядники Г. Бурлака й А. Шацька). У наук. період. вид. («Архіви України», «Укр. істор. журнал», «Україна модерна», «Київська старовина» та ін.) друкувалися дослідж. про М. Грушевського і його епістолярна спадщина, окремими книгами — листування М. Грушевського з К. Студинським (1998, упорядник Г. Сварник), О. Назаруком (2005, упорядник М. Дядюк). 2001 у Києві видана бібліографія праць М. Грушевського (упорядник Б. Грановський). Відбуваються наук. конф. з проблем Г. (перша в Україні — 27-29 серпня 1991 у Львові), видаються збірники з матеріалами цих конф. Вийшли монографії Т. Приймака «Mykhailo Hrushevsky. The Politics of National Culture» («Михайло Грушевський. Політика національної культури», 1987) та С. Плохія

«Unmaking Imperial Russia. Mykhailo Hrushevsky and the Writing of Ukrainian History» («Знищення імперської Росії. Михайло Грушевський і опис української історії», 2005; обидві — Торонто), які дають можливість зх. читачеві ознайомитися з аналізом творчості М. Грушевського. Укр. дослідники також вивчають життя та діяльність представників родини Грушевських — дочки Катерини й брата Олександра, наук. установ і видань М. Грушевського тощо, зокрема співроб. Держ. мемор. музею М. Грушевського у Києві М. Кучеренко, С. Панькова, Г. Шевчук підготували генеалог. дослідж. роду Грушевських «Я був їх старший син (рід Михайла Грушевського)» (К., 2006).

Рекомендована література

1. Гирич І. Внесок «Українського історика» в грушевськознавство // УІ. 1994. Ч. 1-4;
2. Винар Л. Михайло Грушевський: історик і будівничий нації: Статті і мат. К., 1995;
3. Пиріг Р. Актуальні питання сучасного грушевськознавства // Істор. наука на порозі XXI ст.: підсумки і перспективи. Х., 1995;
4. Його ж. Грушевськознавство: стан та перспективи розвитку // УІЖ. 1996. № 5;
5. Сакада Л. Внесок істориків українського зарубіжжя в обороні імені М. С. Грушевського // Там само. 1996. № 6;
6. Калакура Я. Новітні студії грушевськознавства // Архівознавство. Археографія. Джерелознавство. Студії на пошану Р. Пирога. К., 2001;
7. Винар Л. Грушевськознавство як наукова дисципліна (Вибрані питання) // Мат. 5-го конгресу Міжнар. асоц. українців. Історія: 36. наук. ст. Ч. 2. Чц., 2004.

А. Є. Атаманенко

Бібліографічний опис:

Грушевськознавство / А. Є. Атаманенко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-32124>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України (докладніше).